

ҮНЭШЭН САГААН БОТОГОН

Баян ноён хоёр байһан гэхэ.
Баяниинь ноёндoo зуун сагаан тэмээ
Бэлэг үгэхэ байгаа һэн.
Зуун сагаан тэмээнһээ
Ганса сагаан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаагша энгинэй
Шэрэг сагаан ботогоёо
Һая ботоголоод байхада,
Эрэг сагаагша энгиие
Шэрэг сагаан ботогонһоонь һалгажа,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэбэ ха.
Мүнгэн буйлаар буйлалба,
Алтан бурантагаар бурантаглаба.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь тэрэнэй дулдаба,
Олон дабаа дабаса
Орилоониинь тэрэнэй дулдаба.

Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогон
Гурба хоноод тэнжэбэ.
Гурба хоноод тэнжэхэдээ,
Һүрэг тэмээнэйнгээ хойноһоо
Һэл-Һэлхэн шогшожо,
Бүлэг тэмээнэйнгээ хажууда
Бүн-бүнхэн бүншэжэ,
Эжэл тэмээдэйнгээ дунда
Эхынгээ үгые мэдэбэ,
Амтан шара уурагаа
Амасаагүйгөө шаналба.
Үдэршье боло уйлана,
Һүнишье боло буйлана.

Бага хара буурань
Бархирааень тэрэнэй дуулахадаа:
«Үдэр хүнигүй гажардаг,
Үглөө үдэшгүй гунирдаг
Яаһан иимэ яршагтай,
Ямар амитан болобош?» — гэжэ
Цэрэг сагаан ботогонһоо асууба.
«Эрэг сагагша энгинэй
Цэрэг сагаан ботогонби.
Баян ноён хоёр
Барисаа танилсаа хэхэдээ,
Баяниинь ноёндoo зуун сагаан тэмээ
Бэлэг болгон бариһан юм.

Зуун сагаан тэмээнһээ
Ганса тэмээнэй дутахада,
Ганса минии эжые,
Эрэг сагагша энгиие
Тэмээн хүрэгые дахуула
Түрүү болгон үгэһэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн.
Олон хада дабаса
Орилоониинь дуулдаа һэн.
Ашата ганса эхынгээ
Амтан шара уурагыень
Амасаагүйдөө гомдоноб,
һарьһан хара хамарыень
Үнэдөөгүйдөө уйданаб», — гэжэ
Цэрэг сагаан ботогон харюусаба.

Иигэжэ ботогоной хэлэхэдэ,
Бага хара буурань
Баһа хэлэбэ юумэлтэй:
«Ши үглөө үглөөнэй

Улаан наранаар бодоод,
Баруун урагшаа гаража,
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар
Зүг барижа ошобол,
Эжытэээ уулзажа магадши».

Шэрэг сагаан ботогон
Улаан наранаар бодожо,
Баруун урагшаа гараад,
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар
Бүн-бүнхэн бүншэжэ,
Үдэр хүниггүй гажаран,
Үглөө үдэшгүй гуниран ябаба.

Иигэжэ ботогоной ябахые
Эзэн баяниинь хараад,
Адуунайнгаа дундаһаа найниинь,
Агтынгаа дундаһаа хурданиинь
Шэлэжэ барижа унаад,
Шэрэг сагаан ботого намнажа,
Ургын хойто гогшоогоор
Һарьһан сагаан борьбыень
Һадар-натар орёолгожо,
Нарай нялха хүлыень
Нами-һами шабхадажа,
Һөөргэнь бусаажа асарба.

Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогыё
Арбан хоёр гэшүүһэтэй
Агар заңдан модонһоо
Гунан бухын арһа
Гурбан жэлдэ хурлажа,
Гурмаһалжа яажа томоһон
Гурбан дөбхөр эргэмжээр

1 урсан даохар аргамжаар
Аргамжажа орхибо юумэлтэй.

Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогон
Агар зандан модоёо
Арашье тээхээнъ тойроно,
Үбэршье тээхээнъ татана,
Үдэр хүниггүй буйлана,
Үдэшэ үглөөгүй гажарна.
Тиигэжэ тулин байхадань,
Дунда хара буурань
Хажуудань тэрэнэй ерэжэ:
«Ши яагаа гайхалтай,
Шэхэнэй шиир татаһан,
Сээжын гуниг түрэхэн,
Сэдьхэлэй домог болоһон
Ямар амитан болобош?» — гэбэ.

Шэрэг сагаан ботогон
Иигэжэ тэрээндэ хэлэбэ:
«Баян ноён хоёр
Байһан хууһан бэлэй.
Баяниинь ноёндоо зуун сагаан тэмээ
Бэлэг үгэхэн бэлэй.
Зуун сагаан тэмээнһээ
Ганса сагаан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаан эхыемни
Эжэл хүрэгһөөнь таһалжа,
Мүнгэн буйлаар буйлалаад,
Алтан бурантагаар бурантаглаад,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэхэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн,
Олон дабаа дабаса
Олигоониинь дууллаа һэн

Эрхлэлийн дуудца гэлт.
Амтан шара уурагыень
Амасаагүйдөө гомдоноб,
Нарьхан хара хамарыень
Үнэдөөгүйдөө гажарнаб».

Иигэжэ хэлэн хүүнэн байхадань,
Дунда хара буурань:
«Гурбан үглөө удаагаар
Агар зандан модонойнгоо
Гурбан зүгтэнь гаража,
Гурба дахин хүльбөөгөөд,
Гурба дахин жүдхөөрэй.
Гурбан дабхар аргамжаш таһарха,
Талаангүй юм наашни таһархагүй.
Таһаржа үгөө наань,
Үглөөнэй улаан наранаар
Баруун урагшаа гаража,
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар
Зүүлэн гаража ябаарай,
Эжытэйгээ уулзажа магадши», — гэбэ.

Шэрэг сагаан ботогон
Гурбан үглөө удаагаар
Улаан наранаар бодоод,
Агар зандан модонойнгоо
Гурбан зүгтэнь гаража,
Гурба дахин хүльбөөгөөд,
Гурба дахин жүдхэбэ.
Нэгэ үглөө үглөөнэй
Улаан шара наранаар
Аргамжнынь уяа таһаржа,
Баруун урагшаа гараба.
Баруун Хэрмэтые үнгэрөөд,
Наада Булгата хүрэжэ,
Бүн-бүнхэн бүншэжэ.

Зүүн Хэрмэтые үнгэрөөд,
Саада Булгата дүтэлжэ,
Нэл-нэлхэн шогшожо ябахадань,
Эзэниинь тэрэнээ хараад,
Адуунайнгаа найниие шэлэжэ,
Агтынгаа хурданиие барижа унаад,
Хойноһоонь гүйлгэн ошожо,
Ургын гогшоо тайлажа,
Урда хойто борьбоорнь
Унаса бодосо орёолгожо,
Нарай гүлмэр бэеыень
Няза шулга шабхадажа,
Намнан һөөргэнь асараад,
Гунан бухын арһа
Гурбан жэлдэ хурлажа,
Гурмаһалжа яажа томоһон
Гурбан дабхар аргамжаар
Ехэ хара буурын хүзүүнһээ
Аргамжажа орхибо юумэлтэй.

Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогоной
Ехэ хара буураяа тойрожо,
Үдэшэшье боло буйлажа,
Үглөөшье боло оригжо байхадань,
Ехэ хара буурань:
«Уһа нюдэн болоһон,
Уйдхар гашуудалда дарагдаһан
Ямар иимэ гайхалтай
Яһан яршаг амитамши?» — гэбэ.

Тиигэжэ буурын асуухада,
Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогон
Тэрээндэ иигэжэ харюусаба:
«Баян ноён хоёр

Байһан һууһан бэлэй.
Баяниинь ноёндoo зуун сагаан тэмээ
Бэлэг үгэһэн бэлэй.
Зуун сагаан тэмээнһээ
Ганса сагаан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаан эхыемни
Эжэл хүрэгһөөнь таһалжа,
Мүнгэн буйлаар буйлалаад,
Алтай бурантагаар бурантаглаад,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэһэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн,
Олон дабаа дабаса
Орилоониинь дуулдаа һэн,
Амтан шара уурагыень
Амасаагүйдээ гомдоноб,
Һарьһан хара хамарыень
Үнэдөөгүйдөө гажарнаб».

Үншэн сагаан ботогоной
Үрбэштэйхэн байхада,
Ехэ хара буурань
Ехэрхэнгүй хэлэбэ:
«Ши үглөө үглөөнэй
Улаан наранаар бодожо,
Минии гурбан зүгтэ гаража,
Гурба дахин хүльбөөгөөд,
Гурба дахин жүдхөөрэй:
Уялаа болоһон аргамжаш
Ударха таһарха байхал».

Шэрэг сагаан ботогон
Улаан наранаар бодожо,
Ехэ хара буурынгаа
Гурбан зүгтэнь гаража,

Гурба дахин хульбөөгөөд,
Гурба дахин жүдхэбэ.
Уялаа болоһон аргамжынгаа
Ударха таһархадань баярлажа,
Баруун урагшаа гараад,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар,
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Бүн-бүнхэн бүншэжэ,
Уула хадын оройгоор,
Уудам талын дундуур,
Уйдхар гуниг түрэн,
Нэл-нэлхэн шогшожо ябахадань,
Баян эзэниинь харажархёод,
Баһа тэрэниие бусаахаяа
Хурдан хүлэгтөө мордожо,
Хойноһоонь намнан гараба.
Эзэниинь хүсэжэ ядахадаа,
Элдэб хараалаар хараажа,
Хоро шараа бусалан,
Хойноһоонь харан үлэбэ:
«Найман уулын наахануур,
Долоон уулын саахануур,
Газарта мүргүйгөөр арила!
Наранда һүүдэргүйгээр тонило!
Ошохош харагдаад,
Ерэхэш бү харагдаг!
Хада уулые дабахадаа
Харатан дайсанда баригдаарай,
Уудам талые гаталхадаа
Уһан далайда хаагдаарай».

Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогон
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар,
Бархирхын ехээр бархиран,
— — — — —

Буйлахын ехээр буйлан,
Улам саашаа бүншэбэ.

Тиигэжэ ябаха хирэндэнь
Хоёр хирээ ерээд:
«Уй хай болоһон,
Уһа нюдэ шэрэһэн
Ямар яршагтай амитагши,
Яһан хашартай ботогомши?
Бидэ хоёр шамайе
Барижа эдихэмнай», — гэбэ.

Шэрэг сагаан ботогон
Ушараа тэдэндэ үгүүлбэ:
«Баян ноён хоёр
Байһан һуһан бэлэй.
Баяниинь ноёндоо зуун сагаан тэмээ
Бэлэг үгэһэн бэлэй.
Зуун сагаан тэмээнэй
Ганса сагаан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаан эхыемни
Эжэл хүрэгһөөнь таһалжа,
Мүнгэн буйлаар буйлалаад,
Алтан бурантагаар бурантаглаад,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэһэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн,
Олон дабаа дабаса
Орилоониинь дуулдаа һэн.
Амтан шара уурагыень
Амасаагүйдөө гомдоноб,
һарьһан хара хамарыень
Үнэдөөгүйдөө гажарнаб.
Эжытэйгээ нэгэн удаа
Уулзаха гэжэ ябанаб.

Урлагшань эдихэмнай

урдапаамни эдиозлтнай,
Ута найхан хүзүүн байна.
Хойноооомни эдибэлтнай,
Хоёр найхан хонгой байна.
Дээрэхээмни эдибэлтнай,
Хоёр найхан бүхэн байна.
Дороооомни эдибэлтнай,
Дүрбэн найхан табгай байна.
Эдибэл эдигты», — гээд,
Хэбтээд үгэбэ юумэлтэй.
Тиэхэдэнь гэнэ даа
Тэрэ хирээнүүд хэлэбэ:
«Үншэн шамайе эдинхаар,
Өөхэдынгөө үри бэеые
Эдигэн дээрэ ха», — гээд,
Элижэ саашаа ябашабалтай.

Тиигэхэдэнь ботогон бодоод,
Баруун Хэрмэтын зүүхэнээр,
Зүүн Хэрмэтын барууханаар
Бүн-бүнхэн бүншэжэ,
Буйр-буйрхан буйлажа ябатарнь,
Хоёр шоно ерээд:
«Һанаандаа иимэ һамшагтай,
Сэдьхэлдээ иимэ сэбдэгтэй
Ямар амитан гээшэбши?
Талаангаар шамтай уулзабалди,
Тамшаажа шамайе эдихэмнай», —
гэбэд.

«Эдээ болбол эдигты,
Урдаһаамни эдибэлтнай,
Ута сагаан хүзүүн байна,
Хойноооомни эдибэлтнай,
Хоёр найхан хонгой байна,
Дороооомни эдибэлтнай
Дүрбэн сагаан табгай байна

дүрвэл сагаан таг аи байна,
Дээрэхээмни эдибэлтнай,
Хоёр найхан бүхэн байна», — гээд,
Хэбтээд үгэбэ юумэлтэй.

Хаана ошожо ябаһан
Хэн гээшэбши гэжэ асуухадань:
«Баян ноён хоёр
Байһан хууһан бэлэй.
Баяниинь ноёндoo зуун сагаан тэмээ
Бэлэг үгэһэн бэлэй.
Зуун сагаан тэмээнһээ
Гансахан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаан эхыемнп
Эжэл хүрэгһөөнь таһалжа,
Мүнгэн буйлаар буйлалаад,
Алтай бурантагаар бурантаглаад,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэһэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн,
Олон дабаа дабаса
Орилоониинь дуулдаа һэн.
Амтан шара уурагыень
Амасангүй хосорһондоо,
Һарьһан хара хамарыень
Үнэдэнгүй үлэхэндөө
Гомдожо гажаржа ябанаб.
Эхэтэйгээ уулзаха гэжэ
Иигэжэ ябанаб», — гэбэлтэй.

Тиихэдэнь хоёр шоно хэлэбэ:
«Зай, ябаһан тээшээ яба даа,
Ошорһон тээшээ ошо даа,
Үншэн шамайе эдинхаар
Өөрынгөө үри бэеые
Элиһэн лээрэ лаа».

Гансахан тэмээнэй дутахада,
Эрэг сагаан эхыемни
Эжэл хүрэгһөөнь таһалжа,
Мүнгэн буйлаар буйлалаад,
Алтан бурантагаар бурантаглаад,
Зуун сагаан тэмээнэй
Түрүү болгон үгэһэн юм.
Хэдэн дабаа дабаса
Хэнхинээниинь дуулдаа һэн,
Олон дабаа дабаса
Орилоониинь дуулдаа һэн.
Амтан шара уурагыень
Амасаагүйдөө гомдоноб,
һарьһан хара хамарыень
Үнэдөөгүйдөө уйданаб.
Эжыгээ бэдэржэ ябанаб».

Тиигэхэдэнь тэрэ загаһан:
«Би шамайе гаргахаб,
Ши минии нюргаар
Шууд ябаад гараарай.
Һөөргөө бусаха замдаа
Нюрган дээгүүрни гараарай», — гээд,
Уһан далайгаа хүндэлэн
Хэбтээд үгэбэ юумэлтэй.

Үншэн сагаан ботогон,
Үдэршье, һүнишье уйлан ябажа,
Уһан далайе гэтэлээд,
Улам саашаа ябаба.
Баруун урагшаа ябажа,
Баруун Бүлюутын зүүхэнээр,
Зүүн Бүлюутын барууханаар
Бүн-бүнхэн бүншэжэ,
Буйр-буйрхан буйлажа ябахадань,
Хэдэн дабаанай саанаһаа

Хэнхинээнийнь дуулдаба,
Олон дабаанай саанаһаа
Орилоониинь дуулдаба.
Эрэг сагаан эхэнь
Эльгэ зүрхөөрөө мэдээ ха юм.
Шэрэг сагаан ботогоной
Шэглэн хүрэжэ ерэхэдэ,
Эрэг сагаагша энгин
Гурбан дабхар амбаарта хаалгатай
Гуниглан хэнхинэн байба.
Шэрэг сагаан ботогоной
Шэрэм тэрэ амбаарые
Гурбан хоногто тойрожо,
Гурбан үдэр бархиржа,
Гурбан хүни уйлажа байхадань,
Эрэг сагаан эхэнь
Гурбан дабхар амбаараа
Дэлбэ түрээд ерэбэлтэй.
Эхэ ботогон хоёр
Иигэжэ уулзаба юумэлтэй.
Баруун нюдэнһөө
Баггүйхэн нёлбоһо гаргабад,
Зүүн нюдэнһөө
Зүгөөргүйхэн нёлбоһо гаргабад.
Тиигэжэ шэрэг сагаан ботогоной
Эрэг сагаан эхынгээ
Баруун найхан хүхыень
Хүхэн болин алдажа,
Һарьһан хара хамарыень
Үнэдэн болин алдажа байхадань,
Эхэнь ботогондоо хэлэбэ:
«Ши иигээд буса даа,
Түрэнэн нютагаа хари даа,
Һөөргөө бү хараарай,
Айлай хото хорёодо
Бү ороорой», — гэжэ захиба.

Шэрэг сагаан ботогон
Тээ саашаа ошоод,
Эрьежэ бү хараарай гэжэ
Эхэм юундэ хэлээ нэм гэжэ ханаад,
Добуунай саана хэбтэжэ,
Гэдэргээ эрьен харахадаа,
Ноёной хоёр алууршанай
Эрэг сагаан эхыень
Алажа байхыень обёорбо.
Үншэн сагаан ботогоной
Үрэ зүрхээ хайлуулан,
Хараһаар гэтэнээр байтар,
Алууршад ажалаа дүүргээд,
Арһа мяхыень абаашабалтай.
Абаашаһанайнь хойно гэнэ
Шэрэг сагаан ботогоной
Эрэг сагаан эхынгээ
Хүүр дээрэ ерэхэдэнь,
Адхарһан шуһанһаа бэшэ
Эхын гэхэ юумэгүйгөөр
Абажа ошоһон байба.
Һарьһан хара хамарыень
Үнэдөөдшье ошохыемни
Үлөөхээ ягааб даа гэжэ
Үдэр һүнигүй гажарба.
Эхымни хүхэнэй тобшые
Амандаа зуугаад ябахыемни
Үлөөхээ ягааб даа гэжэ
Эльгэ зүрхөө хүдэлбэ,
Уйдхар гашуудал болобо.
Иигэжэ гурбан хоногто
Уйлажа, бархиржа байһанаа
Гэр тээшээ ябабалтай,
Эжэл хүрэгтөө бусабалтай.

Унан далайнгаа эрьедэ ерэхэдэнь,
Алтан загаһаниинь гаража,
Асууба гэнэ иигэжэ:
«Зай, ши, ботогон,
Эхэтээе уулзажа ерэбэ гүш?»

Шэрэг сагаан ботогон
Асуухадань хэлэбэ гэхэ:
«Баруун урагшаа гаража,
Баруун Бүлюутын зүүхэнээр,
Зүүн Бүлюутын барууханаар
Зүүлэн ошожо ябахадань,
Эрэг сагаан эжымни
Эльгэ зүрхөөрөө мэдэжэ,
Хэдэн дабаанай саанаһаа
Хэнхинэжэ байгаа һэн,
Олон дабаанай саанаһаа
Орилжо байгаа һэн.
Ошожо тэндэ хүрэхэдэм,
Гурбан дабхар шэрэм соо
Хаалтатай эжымни байһанаа
Хаалтаяа дэлбэ түрээд,
Хүрэжэ ерээ һэн намдаа.
Эрэг сагаан эжытэйгээ
Эльгэ зүрхээ ханажа,
Баруун найхан хүхыень
Хүхэн болин алдажа,
Зүүн найхан хүхыень
Хүхэн болин алдажа,
Һарьһан хара хамарыень
Үнэдэн болин алдажа,
Иигэжэ байтарни гэнтэ
Эрэг сагаан эжыемни
Ноёной хоёр алууршан
Алахаяа саашань абаашаа.
Уйдхарайнгаа ехэдэ уйлажа байһанаа,
Забарнайгаа ошодо баруунга

зоолюноини оо ехэдэ бархиржа
байhanaa
Эхэ нютагтаа, эжэл хүрэгтөө
Бусажа ябанаб», — гэбэлтэй.

«Нюрган дээгүүрни гараад,
Нютагаа ши буса даа.
Бага хара буурашни
Угтажа шамайгаа абана бэээ», — гээд,
Ухан далайе гэтэлгээд үгэбэ.

Саашаа ябажа ябахадаа,
Айлай газраа бү хүрөөрэй гэжэ
Эхэм юундэ хэлээ нэм гэжэ ханаад,
Айлай хотондо ороходонь,
Айлай хүүгэд барижа,
Үргүүлхэ болотор үлтибэ.

Ургы ногоондо садажа,
Тайлаг тэмээн болоод,
Эхэ нютагтаа ерэхэдэнь,
Бага хара буурань
Угтан ерэхэ уулзаба,
Уулзахадаа иигэжэ асууба:
«Заа, ши, ши,
Шэрэг сагаан ботогон,
Эжытэйгээ уулзажа ерэбэ гүш?»

Асуухадань хэлэбэ гэнэ:
«Эрэг сагаан эхэмни
Эльгэ зүрхөөрөө мэдээд,
Гурбан дабхар шэрэмээ
Дэлбэ түрин гаража,
Намтаяа уулзаа нэн.
Эрэг сагаан эхынгээ
Баруун найхан хүхыень
Хүхэн болон аллажа

Лүлэн болин алдажа,
Нарьһан хара хамарыень
Үнэдэн болин алдажа байтарни,
Хоёр алууршан ерэжэ,
Алаад саашань абаашахадаа,
Шубуунай тоншохо, нохойн шэншэхэ
Энэ гэхэ юумэ үлөөгөөгүй...»

Бага хара буурань
Баһа дахин хэлэбэ:
«Баянай ганса хүбүүн
Бараа ашаа шэрэжэ,
Бараг нэгэ нүхэртээ
Табан тэмээ тэргэтэй
Хонжоо наймаада гарахаар
Бэлэдхэл хэжэ байна.
Шэрэг ши баригдажа,
Хазаарай унаа боложо,
Хари газар ошохошни.
Гараад ябажа байхадаа,
Ганса үндэр хадын
Орой дээрэнь гарахадатнай,
Ара боори таладань
Ахирхан табан байшан байха.
Эзэндээ ши хэлээрэй:
«Баруун урда захын
Багтайхан нэгэ айлай
Мухар хүхэ байшанда хүрэжэ,
Умдалаад, эдеэлээд гараарайгты.
Зүүн хойто захын
Баян нэгэ айлай
Мухар хүхэ байшанда
Хүрэжэ, тогтожо болохогүй».

Баянай ганса хүбүүн
Аянда мордохоо бэлдэнэ.
Табан тэмээн тэргэ

Түргэн болзороор түхээрнэ.
Нэгэ бараг нүхэртэээ
Долоон хоног түхээрээд,
Мордохо сагаингаа болоходо,
Шэрэг сагаан ботого,
Хазаарай унаа болгон,
Хүтэлөөд гаража ошобо.
Гараад ябажа ябахадань,
Ганса үндэр уулын
Газарай заха харагдаба.
Ябажа оройдонь гарахадань,
Ара боори таладань
Ахирхан табан байшан байба.
Тэдэниие холоһоо харахадаа,
Шэрэг сагаан ботогон
Эзэндээ хэлэбэ юумэлтэй:
«Та, эзэн, ойлгогты,
Табан хүхэ байшангай
Баруун урда захын
Багтайхан байшанда хүрөөрэйгты.
Зүүн хойто захын
Баян айлда бү хүрөөрэйгты,
Хүрөөшье наа, хэжэ үгэнэн
Хүндэтэ найхан эдээнһээн
Хүрэжэ бү эдеэрэйгты,
Эд бараанһаа бү абаарайгты».
Баянай ганса хүбүүн
Баруун урда захын
Багтайхан айлда хүрэжэ,
Умдалаад, эдеэлээд ябатараа,
Баян хүн аад,
Баян айлда хүрэхэгүй гэжэ яаха юм,
Юундэ бү хүрөөрэй гээ юм гээд,
Зүүн хойто захын
Зүгөөргүйхэн найн байшанда
Хүрэжэ ерэбэ юумэлтэй.

Гэртэнь орожо ерэхэдэнь,
Самсаал хюмһатай,
Салир хуруутай
Нэгэ гэргэн байбалтай.
Хүбүүн айлшан ерэбэ гээд,
Баруун тээгээ һуулгаба.
Сэбэр найхан эдеэндэнь,
Сэнтэй үнэтэ бараандань
Сэдьхэлынь хүдэлөөд орхибо.
Эдээ хоол хүндэһөөнь
Эдингүйгөөр гарахаа ханахадань,
Салир хуруутай,
Самсаал хюмһатай һамган:
«Ши, хүбүүн, яагааби,
Шамда табиһан эдеэнһээ
Юундэ эдидэггүй хүмши?
Бусалһанһаа ама хүрэдэг,
Бууралһаа үгэ дууладаг
Иимэ ёһо мэдэхэ гүш?» — гэбэ.
Эдибэб гэжэ эрхыгээ үргөөд,
Уубаб гэжэ уралаа хүргөөд,
Эд бараа абалсахаар
Хэлхээ холбоо хээд,
Гаража ошобо юумэлтэй.

Цэрэг сагаан ботогон
Сэхэ урдаһаань угтажа:
«Хэлэнэн үгэ хэрэгсээдэггүй,
Хэдэр зантай амитами.
Хорон эдеэндэ хомхойрдог,
Хогшол зөөридэ шунахайрдаг
Хобдог амитан гээшэби?
Хосорхо үйлэтэй хоёр болообди», —
гэжэ
Хэлэн хүүнэн байба.

Баянай ганса хүбүүн
Бардам янза гарган,
Тэргэдээ нуугаад саашалхадаа
Тэрэ дороо үхэшэбэ.
Баян айлай эзэн
Бараа зөөриень абаба,
Табан тэмээн тэргыень
Татажархёод орхибо юумэлтэй.
Тэрэ нэгэ нүхэрыень
Шэрэг сагаан ботогонтойнь
Барижа аргамжаад үлөөбэ.
Шэрэг сагаан ботогые
Шэбхэ шорой зөөдэг,
Аргал түлишэ суглуулдаг,
Уһа саһа шэрэдэг
Унаа болгобо юумэлтэй.

Уйдажа, ядажа байхадаа
Шэрэг сагаан ботогоной
Хүлэйн ула сооржо,
Арһаниинь яһандаа хатаха болобо.
Нэгэ үглөөгүүр бодожо,
Үглөөнэй улаан наранаар
Аргамжынгаа гурбан зүгтэнь гаража,
Гурба дахин хүльбөөгөөд,
Гурба дахин жүдхэхэдэнь,
Гурбан дабхар аргамжань
Таһаршаба юумэлтэй.
Шэрэг сагаан ботогон
Нютагаа бодожо гараба.
Тиигэжэ нэгэтэ ябахадань,
Самсаал хюмһатай,
Салир хуруутай гэргэн
Адуунайнгаа һайниие шэлэжэ,
Агтынгаа эрхимые барижа унаад,
Ургын хойто гогшоо тайлаад,

Улаан борьбоорнь таһа шабхадаад,
Асаржа һөөргэнь аргамжажа орхибо.
Шэрэг сагаан ботогон
Аргамжадаа хатажа эхилбэ.
Нэгэ үглөөгүүр бодожо,
Шэрэг сагаан ботогон
Аргамжынгаа гурбан зүгтэ гаража,
Гурба дахин жүдхэхэдэнь,
Гурбан дабхар аргамжань
Таһа хүрэбэ юумэлтэй.
Шэрэг сагаан ботогон
Баһа нютагаа бодожо,
һөөргөө харин ябахадань,
Самсаал хюмһатай,
Салир хуруутай гэргэн
Адуунайнгаа һайниие шэлэжэ,
Агтынгаа эрхимые барижа унаад,
Ургын хойто гогшоо тайлажа,
Унаса бодосо шабхадаад асарха
гэхэдэнь,
Шэрэг сагаан ботогон
Хүсэгдэнгүйгөөр ошобо,
Нютагаа бусажа ерэбэ.
Эжэлдээ орожо ерэхэдэнь,
Бага хара буурань
Баһа ерэжэ асууба:
«Аян замдаа һайн ябаба гүш,
Али эндүү алдуу гараа гү?»
Шэрэг сагаан ботогон:
«Баянай ганса хүбүүн
Минин үгэ дуулангүй,
Зүүн хойто захын
Хорото айлда хүрэжэ,
Хэтэ наһанһаа хосороо.
Би хари газарта баригдаад,
Арга шадалаа дууһаха болотороо

Аргамжада хатажа баитараа,
Ажалда дарагдажа ябатараа,
Арай амиды мултгаржа,
Эжэл хүрэгтөө ерэбэб», — гэбэ.

Бага хара буурань хэлэбэ:
«Хаан эзэмнай хосороо һэн,
Гансахан хүбүүниинь гээгдэбэ».
Иигэжэ хэлэхэдэнь гэнэ:
Эрэг сагаан энгинэй
Шэрэг сагаан ботогон
Иигэжэ хэлэжэ дүүргэбэ:
«Эжэл хүрэгтөө ерэжэ,
Амарха,
амари олон,
һайн һууха
сагни болобо гү?»
дүүрээгүй удхатай???